

Кирильчук Катерина Сергіївна,

к.б.н., доцент Сумського національного аграрного університету, Україна

ОНТОГЕНЕТИЧНА СТРУКТУРА ПОПУЛЯЦІЙ БОБОВИХ НА ЛУКАХ ЗА РІЗНИХ РЕЖИМІВ КОРИСТУВАННЯ

Аналіз онтогенетичної структури популяцій як складова фітопопуляційного моніторингу слугує важливим інструментом для прогнозування перспектив існування виду в угрупованні [1]. Одним із найважливіших компонентів лучних фітоценозів, являються бобові трави. Тому вивчення онтогенетичної структури популяцій бобових на луках, з метою оцінки характеру впливу різних режимів користування, є актуальним як з наукової, так і з практичної точок зору.

Протягом трьох вегетаційних сезонів проводилося дослідження онтогенетичної структури шести видів бобових (*Trifolium pratense* L., *Trifolium repens* L., *Medicago falcata* L., *Medicago lupulina* L., *Lotus corniculatus* L. та *Vicia cracca* L.) на заплавлених луках р. Псел (в межах Сумської області) на різних ступенях пасовищного та сінокісного градієнтів. Для інтегральної оцінки онтогенетичного стану популяцій досліджуваних видів було обчислено індекси відновлювання ($I_{\text{віднов.}}$), старіння ($I_{\text{стар.}}$) та віковості ($I_{\text{віков.}}$) за І.М. Коваленком [2].

За принципової подібності онтогенетичних спектрів шести видів бобових трав, на контрольних ділянках між різними популяціями виявлено й істотну відмінність. За індексом віковості бобові утворюють три групи. Перша (*L. corniculatus* і *V. cracca*) має індекс віковості 48 і 50. Друга (*T. pratense*, *T. repens* і *M. falcata*) – приблизно у два рази менший – 26 – 28. Третя група представлена *M. lupulina*, індекс віковості якої всього 2. Це свідчить про те, що різні види бобових рослин реалізують на контрольних ділянках неоднакову тактику. Для першої групи це тактика стабільного утримання території за рахунок її контролю середньовіковими та старіючими особинами, для третьої –

тактика динамічної відновлюваності, коли збереження своєї позиції в угрупованні вид досягає за рахунок безперервного активного відновлення із заселенням території молодими рослинами. Друга група реалізує проміжну тактику.

При загальній оцінці реагування бобових на пасовищні та сінокісні навантаження було зіставлено індекси відновлюваності та індекси старіння популяцій. На пасквальному градієнті у всіх шести видів бобових трав однаково (хоча й різною мірою) виражена тенденція до зниження індексу відновлюваності. Це свідчить, що одним із негативних механізмів дії випасання на бобові трави є утруднення насіннєвого розмноження, руйнування ніш відновлення. Як наслідок цього процесу, у популяціях бобових зростають значення індексу старіння популяцій. Це, безумовно, робить їх менш стійкими, і частка бобового компоненту в травостой заплавних лук знижується. Загальна віковість популяцій на пасовищах зростає в *T. pratense*, *T. repens*, *M. lupulina*, *L. corniculatus*, *V. cracca* та знижується у *M. falcata*. На сінокосах тенденції в змінах індексів відновлюваності й старіння популяцій бобових трав деякою мірою аналогічні, але менш різко виражені. Так, у популяції зберігається певна частка особин догенеративних станів. Тенденція до зростання загальної віковості популяцій на сінокосах зберігається тільки в *T. repens* і *V. cracca*. В інших чотирьох видів бобових на сінокосах віковість популяцій знижується. Це ще раз підтверджує більш м'яку дію сінокосін на бобові лучні трави, порівняно з випасанням. Таким чином, нормування пасовищного та сінокісного навантажень дозволяє зберегти цілісність лучних фітоценозів із високою часткою бобових трав.

Список використаних джерел

1. Злобин Ю.А. Популяционная экология растений: современное состояние, точки роста: монография / Ю.А. Злобин. – Сумы: Университетская книга, 2009. – 263 с.
2. Коваленко І.М. Екологія рослин нижніх ярусів лісових екосистем: монографія / І.М. Коваленко. – Суми: Університетська книга, 2015. – 360 с.